

**DANAK MEVALI DARAXTLARNING ASOSIY
ZARARKUNANDALARIDAN BIRI
OLXO'RIQALQONDORIBIOEKOLOGIYASI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18707431>

Ro'ziqulov Davlatbek Nazaraliyevich

katta o'qituvchi,

Norqulova Ma'mura Nuriddin qizi

talaba

Toshkent Davlat Agrar Universiteti

Annotatsiya

Mazkur maqolada olxo'ri daraxtiga jiddiy zarar keltiruvchi so'ruvchi zararkunandalardan Olxo'ri qalqondori (*Chlidaspis prunorum* Borchs).larning bioekologiyasi va tarqalishi haqida malumotlar keltirilgan. Mevali bog'lardan sifatli hosil dolzarb muommolardan biri bo'lib,so'ruvchi zararkunandalar jiddiy zarar yetkazishi aniqlangan.

Kalit so'zlar

Olxo'ri, zararkunanda, Olxo'ri qalqondori (*Chlidaspis prunorum* Borchs).so'ruvchi.

KIRISH: Respublikamizda o'simliklarni uyg'unlashgan himoya qilish keng ko'lamda olib borilmoqda.

Mevali daraxtlarga zarar keltiradilar so'ruvchi zararkunandalar orasida olma biti va qalqondorlar katta zarar yetkazadi. Bular o'ziga xos xasharotlar guruxiga mansub bo'lib, ular o'simliklarning sharbati bilan oziqlanadilar, ko'pincha kalqondorlar o'simlikning to'qimasida patologik o'zgarishlarga olib keladilar, natijada barglarning va mevalarning to'kilishiga sabab bo'ladi, ayrim novda va shoxlarni quritadi, hosilning miqdori kamayib, sifati buziladi.

Ba'zi hollarda butun o'simlikning qurishiga olib kelishi ham mumkin. Bundan tashqari qalqondorlar so'rishi sabali o'simlik qobig'I va mevalarida qizil yoki to'q sariq rangli dog'lar paydo bo'ladi, bu esa meva maxsulotining mazasi va sifatini pasaytiradi, ular normal kattalikkacha rivojlanmaydi. Odatda Kaliforniya va Binafsharang qalqondorlar shunday zarar keltiradi.

Ko'pchilik koksidlar juda xam maxo'ra xasharotlar bo'ladilar, ayniqsa yilning issiq davrida va xavoning nisbiy namligi past bo'lganda xujayrashirasining organizmi xazm qilishidan ko'ra ko'proq so'riboladi. Bu esa tarkibida shakar kup

bo'lgan najosatning ajralishiga olib keladi. Yopishqoq va shirali tomchilar «asalshudring» debnomolgan, ularbarglar, mevalarvanovdalarniqoplaydilar. Bushiralichiqindilardaqorazamburug'larpaydobo'ladi vabarglardafotosintezningbir me'yordakechishigaxalaqitberadi, natijadamevalidaraxtlarningtashqiko'rinishivafiziologiyasidasalbiyjixatdan o'zgarishlarro'yberadi.

Mevalibog'lardagikoksidlarichidaTuronsoxta, Binafsharang, KaliforniyavaO'rtaOsiyovergulsimonqalqondorlariko'proqahamiyatgaega. UlarO'zbekistonningxammayerlaridauchraydivamevachilikkakattazararyetkazadi.

Olxo'riqalqondori(*Chlidaspis prunorum* Borchs). Urg'ochisiningtanasinoksimonyokiovalshaklda, to'qsariqrangli. Mo'yloblitepachalaridatuklaryo'qvaoxiridaikkita o'simtabor. Pigidiyasikeng 2-3 juftlibo'lakchalaribilan. Birinchijuftiichkichekkasidatishlangan, ikkinchivauchinchijuftlariningbo'lakchalariikkigaaajralgan, tojlarituksimon. Urg'ochisiningqalqonituksimonsariqyokito'qsariqqrterichalaribilan, ularqalqonningboshqismidanchiqibturadi.

qalqonningorqaqismikengvao'rtachashishibchiqqan, uzunligi 1.6 mmgayaqin. Erkaklariningnimfaqalqonchalaricho'ziq, ayrimlaridadeyarlioq, ovalshaklda. Sektorliqismitukliipchalarbilanqoplangan, qalqonninguzunligi 1-1.2 mm, uningqurterisiochsariqrangli.

Olxo'riqalqondoriMarkaziyOsiyorespublikalariningvohavatog'mintaqasidagi mevalidaraxtlardakengtarqalgan. MarkaziyOsiyodantashqariArmanistonda, Eronda, Afg'onistondauchraydi. O'zbekistonningToshkent, Samarqand, Farg'ona, Surxondaryo, Buxoro, Xorazm, Andijonviloyatlaridaaniqlangan. TojikistonvaTurkmanistondahamkengtarqalgan.

Ko'pginamevalidaraxtlarturlarinizararlaydi, urg'ochilario'rik, olcha, olxo'ri, bodomlarningshoxlarivanovdalaridaoziqlanadi.

Olchavaolxo'rigasezilarlizararkeltiradi.

Olxo'riqalqondoriningurg'ochisiimagoshaklidaingichkanovdalardaqishlaydi.

Biryildaikkimarotabaavlodberadi.

1-rasm Olxo'riqalqondori

Shaftoli soxta qalqon dori biologiyasi va tarqalishi. Shaftoli soxta qalqondori (*Parthenolecanium persicae* F.) Urg'ochisining tanasi cho'zinchoq-oval teskari qayiq shaklida, ko'krak toj suyagi bilan. Yosh urg'ochilar to'q sariq, qoramtir ko'ndalang chiziqchalari bilan, yoshi kattalari qizg'ish-jigarrang, bir xilrangli, uzunasi 5-10.5 mm. Mo'ylovi 8 bo'g'imli. Oyoqlariingichka va mo'ylavlaridan uzunroq, markaziy Osiyoda erkaklari hozircha topilmagan. Kavkazda erkaklari yirikroq bo'ladi, uzunligi 8 mimgacha, och jigar rang. Mo'ylavchasi 10 bo'g'imli, ko'zlari 3 juftli. Erkaklarining nimfasi (g'umbagi) old tomondan cho'zinchoq qalqonchasi ega.

Xulosa. Olxo'riningasosiy so'ruvchi zararkunandalari hisoblangan olxo'riqalqondoritarqalishiga qarshi uz voqtda qarshi kurashish va keltiriladigan zararni kamaytirish uchun ushbu zararkunandalar tarqalgan hududlarda shikastlangan har bir daraxtni hisobga olgan holda zararlanish darajasini nazorat etib turish va shular asosida erta baxordan to kech kuzga qadar tashkiliy - xo'jalik tadbirlarini shuningdek, zararkunandalarga qarshi agrotexnik tadbirlarni o'z vaqtida va yuqori sifatli qilib o'tkazish, xususan daraxtzorlar qator oralariga ishlov berish, kuzgi yer haydovini sifatli qilib o'tkazish, yaxob suvlarini berish, meneral va maxalliy o'g'itlardan samarali foydalanish, ayniqsa zararlangan daraxtlarni qo'shimcha oziqlantirish, daraxtlar ostidagi begona o'tlar va o'simlik qoldiqlarini yo'qotish xam zarur tadbirlardan hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Яхонтов В.В. Экология насекомых. – Москва: Высшая школа, 1969. – 487
2. Tadiyeva M.I. Mevali bog'larning so'ruvchi zararkunandalari tarkibi va ularning entomofaglari. - Tashkent: Agro kimyo himoya va o'simliklar karantini ilmiy-amaliy jurnal Maxsus son [3]. 2023 175-176 bet
3. Alimuxammedov S.N., Xo'jaev Sh.T. - "G'o'zani zararkunandalardan himoya qilish" Toshkent 1991 yil Mexnat
4. Arslonov M.T., Yusupov A.X., B.A.Sulaymonov. O'simliklarni biologik himoya qilish. - Toshkent: "Ilm ziyo", - 2003.
5. Sh.T. Xo'jayev, E.A.Xolmurodov. Entomologiya, qishloq xo'jalik ekinlarini himoya qilish va agrotoksikologiya asoslari.Toshkent. – 2019.